

Nekázeň a rezistentní žákovské strategie

Mgr. Kateřina Lojdová, Ph.D.
lojdova@ped.muni.cz

Kázeň

Kázeň – dodržování stanovených nebo dobrovolně přijatých norem

Kázeň – vynucené podřízení se nebo prostředek funkčního vyučování a vývoje žáka?

Nekázeň je když žáci....

Příčiny školní nekázně

Učitelé:

„Příčina je v rodině“

Žáci:

„Příčinou jsou učitelé“

Příčiny nekázně

- **biologické faktory** (např. odchylky stavby a funkce nervové soustavy žáka)
- **sociální faktory** – vliv výchovného prostředí rodiny, skupinová dynamika třídy, vliv party, širší komunity, médií
- **situační faktory** – okamžitá atmosféra třídy, událost v předchozí hodině, nudný výklad učitele

Analýza nevhodných řešení nekázně I

Paní učitelka Horáková vysvětluje 30-ti žákům 4. třídy některá pravidla psaní velkých písmen. Když začne psát na tabuli, slyší že si někteří žáci povídají. Podívá se přes rameno a vidí Dana, Alici a Lídu, jak spolu diskutují. „*Hele, vy povídalové, přestaňte mluvit a dávejte pozor*“, říká a dopisuje větu. Dan, Alice a Lída si dále povídají, protože nepostřehli, co učitelka říkala, jelikož předem neupoutala jejich pozornost. Učitelka se pokračuje výkladu a po několika minutách se opět pokusí trojici utiшит slovy: „*Už jsem vám říkala, abyste toho povídání nechali, tentokrát to myslím vážně*“. Dále pokračuje v probírání látky a děti si po chvíli opět povídají. „*Už ani slovo*“, řekne učitelka rázně. Učitelka Horáková pokračuje ve výkladu a děti si povídají až do konce hodiny.

Analýza nevhodných řešení nekázně II

Při výuce slohu v osmé třídě rozdělil pan učitel Eger žáky do dvojic, ve kterých si vzájemně opravují slohové cvičení. Pan Eger si všimne, že Klára s Petrem pomlouvají spolužačku Františku, místo aby pracovali na zadaném úkolu. V naději, že se hovor opět stočí k zadanému tématu pan učitel nezasahuje. Za několik minut si všimne, že pomlouvání se už přeneslo k sousední lavici a nyní tráví čtyři žáci čas pomlouváním Františky, která sedí na opačné straně učebny. Kromě starostí o to, aby se žáci věnovali učební činnosti, má ještě učitel obavy, aby Františka pomluvy nezaslechla. Jeho hněv začíná stoupat. Nahlas zařve: *„Většinu z vás jak je vidět nezáleží na tom, abyste měli práce opravené! Takže teď je všichni odevzdáte v takovém stavu, v jakém jsou a dostanete za ně známku!“*

Většina žáků nemá tušení, proč učitel takto zakročil a považuje nemožnost dokončení úkolu za nespravedlivou.

Analýza nevhodných řešení nekázně III

Pan učitel Šindelář na SOU stavebním naléhá, aby mu žáci odevzdali včas výpočty do matematiky. Roman v zadní lavici sotva slyšitelně zašeptá: „Ať si to spočítá sám, kretén!“. Učitel zaslechne Romanovu poznámku a zařve na něj: „Co jsi to říkal?“ Roman mlčí a rozhlíží se po spolužácích. „Nejdřív se chceš převádět a teď nevíš co bys řekl“, pokračuje učitel. Roman sklopí hlavu a mlčí. „No tak, co jsi řekl?“. Roman se podívá na učitele a řekne: „Jsem říkal, jsem říkal, nic...“ Učitel mu odsekne: „Ani neumíš mluvit česky!“ Někteří žáci se začnou smát. Učitel je potěšen odezvou publika a usmívá se. Romanovi velmi záleží na tom, co si spolužáci myslí, proto se postaví a nahlas řekne: „Říkal jsem, že byste si to mohl spočítat sám, ale pak jsem si vzpomněl, že jste takovej idiot, že vám to musíme spočítat my!“

Takže jinak...

- ▶ Praktické tipy a triky jak na nekázeň

Obecné přístupy k řešení nekázně

1) Popovídání

- nedirektivní partnerský rozhovor na úrovni „dospělý – dospělý“
- kladení otázek k věci a naslouchání

2) Pohovor

- rozhovor na úrovni „rodič – „dospělý“
- jasně stanovené cíle a důsledky, pokud žák chování nezmění

3) Ostrá výtka

- direktivní rodičovský přístup na úrovni „rodič“ – „dítě“
- technika výslechu, opakující se otázky...

Cvičení

- ▶ Řešení nekázně/nespolupráce prostřednictvím popovídání, pohovoru a ostré výtky

Definice rezistence ve škole

Neochota učit se, odmítání školy,
neangažovanost a apatie, neplnění
požadavků, vzpurnost

Opozitní žákovské chování, které zahrnuje
soutěžení o moc a zpochybňuje legitimu
školy obecně a konkrétně legitimitu dílčích
instrukcí (McLaren, 1985)

Projevy nekázně nejsou vždy rezistencí,
přestože se obojí projevuje podobně

Teorie rezistence ve škole

Znaky rezistentního nebo opozičního chování

Miles:

1. odmítá rutiny a úkoly
2. cítí se být nepochopen
3. hádá se
4. je mrzutý
5. kritizuje nebo nerespektuje autority
6. k ostatním se chová rozhořčeně nebo zatrpkle
7. Verbálně a fyzicky vzpurný
8. pesimistické a negativní postoje

Dvojitý pohled na rezistenci žáků

- a) Rezistentní strategie jsou v rozporu s normami instituce školy a v rozporu s akademickým úspěchem, žáci mohou být označováni jako neschopní učit se – brzdí rozvoj žáka
- b) Revolucionáři a kritičtí myslitelé byli často hybateli dějin. Rezistentí strategie není prvoplánovité rušení, ale reakce na sociální nerovnosti manifestované ve škole. Žáci kteří proti nerovnostem revoltují rozvíjí sami sebe – podporuje rozvoj žáka

Výsledky – rezistentní strategie

<i>Typ rezistentní strategie/ diskurs</i>	Didaktický diskurs	Regulativní diskurs
Pasivní strategie	ignorace obsahu	ignorace učitele
Aktivní strategie	rozporování obsahu	vyjednávání výjimky
	proměna obsahu	vyčnít z davu
Agresivní strategie	útok na obsah	útok na normy nebo jejich reprezentanty

Pasivní strategie

- ▶ **K didaktickému diskursu: ignorace obsahu**
Pan učitel žákům ukazuje zdroj, HDD, základní desku, procesor atd. Většinu komponentů nechá kolovat a žáci si je tak mohou prohlédnout. Všímám si, že kluci tak činí se zaujetím, naproti tomu holky to moc nezajímá.
- ▶ **K regulativnímu diskursu: ignorace učitele**
Bohužel některé dívky se mezi sebou bavily velmi hlasitě a napomínání nemělo úspěch. Když jsem se ptal učitelů, tak jsem se dozvěděl že tyto dívky jsou známá firma, a jejich ignorace učitelů je na velmi vysoké úrovni.

Aktivní strategie k didaktickému diskursu

Rozporování obsahu

- U porušování lidských práv jsme se dostali k holocaustu a rasismu. Dalo se očekávat, že se zvedne vlna nevole proti Romům ze strany žáků. Myslím, že jsem jim nedokázala vysvětlit, proč rasismus není správný, toto téma je pro mě složité
- *Otázky a komentáře žáků:* „Paní učitelko, já musím nesouhlasit, hrady a zámky nejsou státním majetkem, co restituce?“

Proměna obsahu

- Zadála jsem jim samostatnou práci, která spočívala v tom, že měli na jednu půlku listu psát výhody, které jim chození do školy přináší a na druhou půlku nevýhody. Někteří žáci vypracovali úkol velmi hezky, ale jiní se vůbec nesnažili. Příkladem je Jenda, který měl v nevýhodách 5 bodů týkajících se učitelů (nenávidím některé učitele, zlí učitelé...)

Aktivní strategie k didaktickému diskursu

Rozporování obsahu

- U porušování lidských práv jsme se dostali k holocaustu a rasismu. Dalo se očekávat, že se zvedne vlna nevole proti Romům ze strany žáků. Myslím, že jsem jim nedokázala vysvětlit, proč rasismus není správný, toto téma je pro mě složité
- *Otázky a komentáře žáků:* „Paní učitelko, já musím nesouhlasit, hrady a zámky nejsou státním majetkem, co restituce?“

Proměna obsahu

- Zadala jsem jim samostatnou práci, která spočívala v tom, že měli na jednu půlku listu psát výhody, které jim chození do školy přináší a na druhou půlku nevýhody. Někteří žáci vypracovali úkol velmi hezky, ale jiní se vůbec nesnažili. Příkladem je Jenda, který měl v nevýhodách 5 bodů týkajících se učitelů (nenávidím některé učitele, zlí učitelé...)

Aktivní strategie k didaktickému diskursu

Rozporování obsahu

- U porušování lidských práv jsme se dostali k holocaustu a rasismu. Dalo se očekávat, že se zvedne vlna nevole proti Romům ze strany žáků. Myslím, že jsem jim nedokázala vysvětlit, proč rasismus není správný, toto téma je pro mě složité
- *Otázky a komentáře žáků:* „Paní učitelko, já musím nesouhlasit, hrady a zámky nejsou státním majetkem, co restituce?“

Proměna obsahu

- Zadála jsem jim samostatnou práci, která spočívala v tom, že měli na jednu půlku listu psát výhody, které jim chození do školy přináší a na druhou půlku nevýhody. Někteří žáci vypracovali úkol velmi hezky, ale jiní se vůbec nesnažili. Příkladem je Jenda, který měl v nevýhodách 5 bodů týkajících se učitelů (nenávidím některé učitele, zlí učitelé...)

Aktivní strategie k regulativnímu diskursu

Vyjednávání výjimky

Já: „Toníčku, neběhej s plnou pusou po třídě, sedni si a najez se v klidu“

Tonda: „Ale já nemám plnou pusou, já ji mám poloprázdnou, takže to zvládám“

Vyčnít z davu

Když zlobil, přesadila ho paní učitelka přímo před katedru. Ještě se předtím rozčiloval, proč to dělá, protože on nic neudělal a na protest si nesedl do lavice, ale seděl napůl v uličce. Tak ho pí učitelka přiměla, aby si sedl do lavice, jak se patří a na protest celou hodinu nic nedělal.

Agresivní strategie

- **K didaktickému diskursu – útok na obsah**
Dále dostali pracovní list týkající se národnostních menšin. Bylo těžké s nimi tento list dělat, na problematiku rasismu reagovali docela agresivně.
- **K regulativnímu diskursu – útok na normy nebo jejich reprezentanty**
Dle mého tam bylo několik okamžiků, kdy žáci překročili určitou mez kázně. Následná hodina OV už překročila hranice slušného chování a vyjadřování. Po přesazení žáka za velmi nevhodné chování v celé hodině spadla žákovi židlička a třískla o zem, načež žák prohlásil nebo skoro zařval: zkurvená židlička. Učitelka jen odvětila: Ondro, zamysli se nad svým chováním. Žák ještě dodal něco ve smyslu však si můžu říkat, co chci. Tím vše haslo.

Uvědomuji si, že žák nedával pozor. Pak se zeptal, co má dělat doma, a protože se paní učitelka věnovala jinému žákovi, zopakovala jsem mu co říkala. A on na mě vystartoval, že nejsem žádná jeho učitelka, tak mu nemám co zadávat úkoly. Velice se rozzlobil a kopnul lavici na mě. Tato událost mě velice vyděsila.

Shrnutí

- Rezistentní strategie žáků se vyskytují v didaktickém i v regulativním diskursu
- Resistenní strategie nabývají podob od pasivity přes aktivní resistenci po agresivitu
- Přesto že lze vnímat resistenní strategie v rozporu s normami školy, mohou být také prostředkem rozvoje žáka, vyjádřením jeho individuálních potřeb a reakcí na strukturální nerovnosti
- V deníkových záznamech rezistentní strategie často vykazovali ti žáci, kteří pracovali rychleji než ostatní, měli o problematice přehled a jevíli o ni zájem, učitele se proto doptávali či relativizovali látku